

На Успение Богородично се прави голям църковен събор в добрунската църква, на който идват и граждани, но особено много са селяните, насъбрали се и от най-отдалечените села.

Следобед срещу Успение, Аника се вдигна за Добрун. Тя и Йеленка яздеха кротки, охранени коне; следваше ги някакво момче. Заобиколиха по странични улички, но все пак из чаршията се разнесе вестта, че Аника отива в Добрун. Всички от чаршията си засменяха местата и кривяха вратове, за да я видят поне отдалече, когато тръгне по стръмния път под Стражище. Калфите и чираците си намираха някаква работа по таваните. Качваха се и гледаха през амбразуриите как Аника преваля билото.

Почти по петите на Аника тръгна и Тане Куюмджията, на куц кон, нает набързо от някакъв циганин. По-блед от друг път, с издължено лице, той без притеснение и срам премина през самата чаршия. Не обръщаше внимание на смеха и подигравателните поздравии; може би не ги и чуваше. Но когато се скри зад хребета, в чаршията настъпи някаква тревожна и неприятна тишина. Всички са се оттеглили в дюкяните и нещо разтребват и пресмятат. И мнозина, които малко преди това се бяха смели на Тане, започват неволно да си мислят, че и те самите могат да тръгнат незабелязано или под някакъв удобен предлог след Аника. Едни отиваха по селата да купуват кожи, други в Добрун, трети в Прибой на пазар. А когато се спусна нощта, младежите тихомълком се заизмъкваха и тръгваха направо, след по-възрастните. Много от тях бяха още момчета и не се надяваха на нещо, но им беше приятно да пропилят нощта си заради нея и да се изпонатъртят по камънаците край Ързав.

Към Челикова Чуприя Тане настигна двете жени. Йеленка го заовиква. Тане само се усмихва и попоглежда в гръб Аника, сякаш чака тя да му каже нещо.

- Че какво ти правя?

Йеленка, побесняла, спира коня.

- Правиш ми. Ето до тука ми стигна. Не стига, че те гледаме във Вишеград, ами си тръгнал подире ни. Връщай се в къщи и люлей на жена си децата!

Докато се разправяха, гледаха към Аника, но тя си язди и не извърта глава, нито показва с нещо, че ги слуша. Йеленка ядосано пришпори коня и настигна Аника. А Тане, с наведена глава и отпуснати юзди, язди по петите им.

Така яздиха стотина крачки, когато Аника рязко спря й се обърна. Изведнъж Тане се оказа очи в очи с нея. Конете им се разминаха. Лицето й, зачервено от горещината, беше покрито е тънък бял воал, чиито краища падаха на раменете й. Усмиваше му се добродушно, по детски. Лицето на Тане се разтегна в усмивка. Показаха му се редките зъби и бледите венци, овлажняха тъжните му сиви очи.

- Тане, купих от дюкяна на Меджуселац лимони, пък ги забравих на стълбите. Жив да си, върни се за тях във Вишеград. Ще ни настигнеш до Добрун.

Засмян от щастие, Тане едва схвана какво иска от него.

- Лимони ... при Меджуселац. Отивам, тръгнах.

Веднага се обърна и разочарован се отправи към Вишеград като напразно пришпорваше циганската кранта, безчувствена към ударите. Обръщаше се от време на време и гледаше как се отдалечава дългият бял воал на Аника.

Разбрала Аникината хитрост, Йеленка едва сдържаше смеха си. Щом Тане се обърна, тя прихна да се киска. Аника само се усмиваше и яздеше, без да казва нещо. Момчето беше избързало и ги чакаше под една сянка.

В Добрун панаирът беше в разгара си. Говореше се, че тук някъде е Аника, но никой не я беше видял нито по време на службата, нито следобеда около църквата, въпреки че

всички приказваха за нея и я очакваха. Сред разгорещената и пееща тълпа се мотаеше Тане Куюмджията и се озърташе тъжно. Пияните селяни го блъскаха и настъпваха, но той непрекъснато се луташе и търсеше, понесъл цял пакет лимони, които предния ден беше купил сам, след като разбра, че Аника нищо не е забравила в дюкяна. Едва привечер се появи Аника с Йеленка. Седнаха в някаква голяма барака на едно високо място наред църковния двор.

Щом дочу за идването на Аника, попът, извън себе си, искаше да отиде сам и да я изгони от двора. Спряха го старейшините и по-възрастните хора. Двама от тях отидоха да кажат на блудниците да изчезват веднага от събора.

Междувременно около Аника се беше събрала вече цяла тълпа мъже. Попските хора бяха посрещнати първо със смях, а после с псувни. Аника се правеше, че ни ги вижда и чува. Старейшините искаха да се приближат и да ги извърлят със сила, но веднага между тях и жените се образува стена от млади селяци и граждани, повечето от които пияни. Старейшините бяха изтласкани до попската къща и едва се спасиха през портата.

Смрачаваше се, когато надолу по стълбите заслизаха останалите първенци и самият поп. Но навалицата беше толкова голяма, че направо беше задръстила вратата.

Народът, който при най-големи размирици най-малко знае какво иска, се юрна от бараката, в която се намираха жените, към вратите на енорийския дом. По-точно, юрнаха се няколко пияни младежи, а останалата тълпа само се блъскаше. Най-много крещяха и заплашваха лиещаните, които на всеки църковен празник намираха някоя висша цел в лицето на най-видните, викаха с удвоена сила:

- Не натам!

- Няма да се дадем!

Братята Лимич, най-известни сред лиещаните, плув-

нали в пот, разпасани, скърцат със зъби, размахват ножове и без каквато и да било нужда се убеждават един друг:

- Братле, аз след тебе...

Съвсем тъмно е. Току-що от Вишеград е пристигнал Якша, който цял ден се беше борил със себе си и едва при-вечер, когато вече не можеше да издържи, полетя към Добрун. Всички се събират около осветените бараки и около огньовете, които горят на равното. Само най-пияните из-чезват настрана, повръщат, стенат и си говорят нещо сами, до стобора, на тъмно. Пред вратите на енорийския дом е постоянна блъсканица и глъчка, от която нищо не може да се разбере. На самия праг стои попът, черен и блед, осветен от факла, която някой държи зад него, в преддверието. Напряга се да говори, дърпа се, но старейшините го държат здраво, а шумът е толкова силен, че сам не се чува. На лицето му няма нито следа от страх или смущение, а само някакъв гняв, приличащ на учудване. Напразно дълго се мъчеше да вземе думата или да се приближи до някой от пияните кресльовци. И, както се напъва и дърпа, попът изведнъж спира на самия праг, погледът му се втренчва в средната барака, която беше най-добре осветена. В червения отблясък видя изправената и горда снага на Аника, от едната ѝ страна Йеленка, а от дру-гата – Якша, току-що влязъл, наведен към Аника, с разпе-рени ръце, с някакво движение, пълно с нежност и преданост, срамно и недопустимо за родителските очи. Тъй като зад гърба си нямаше много светлина, попът разблъска всички и по полуосветеното стълбище изтича в стаята. Попадията, която разтреперана плачеше и си блъскаше главата от без-силен срам и двойна любов и мъка, изтича от чардака след него, както и жените, придържали я досега. След тях се втурнаха и някои роднини и старейшини, докато останалите спираха тълпата да не нахълта по стълбището. В стаята за-вариха попа да смъква в тъмното от стената една дълга

пушка. Настигнаха го до прозореца, от който се виждаше ярко осветената барака и люшналия се народ, и Якша, който стоеше все така приведен, и Аника, която като неподвижен портрет стои в средата. Селяните хванаха попа около кръста, а попадията се увеси на пушката. Той мълчаливо, но силно се дърпаше. Докато се бореха, повлечени от него, селяните го успокояваха задъхано:

- Отче попе! Отче! Молим те!

Попадията пищеше приглушено и тихо, но ужасяващо:

- Не, заклинам те в общия ни ляб и любов! Нее!

Така, с борба, го отмъкнаха малко по-далече, в полумрака, от където не се виждаше навън. Тук окончателно се отпусна насочената му пушка, но с нея се отпусна и попадията. Едни се засуетяха около припадналата жена, а други заведоха попа в стаята, която гледа в обратна посока.

Навън полека-лека затихваше врявата и намаляваше суматохата. Тъй като пияните бързо забравят или намират нови поводи за спречквания, сега се саморазправяха или се обясняваха на роднините си, които ги товареха на конете като вещи или ги отвеждаха надолу по пътя, хванали ги от двете страни. Някои още стояха пред бараката, премигваха, и с лъснали на огъня потни лица гледаха Аника.

Но и Аника се готвеше да тръгва. Отхвърли решително предложението на Якша да ги придружава до Вишеград. От смущение и безсилие той ѝ говореше с горчивина в гласа:

- А каймакаминът все ли идва?

Аника го слушаше и му отговаряше разсеяно, сякаш мислеше за нещо друго.

- Всяка вечер, Якша. Как не си го срещнал? Да не би случайно каймакаминът да се крие от тебе по пътя?

Якша се дръпна обиден, но тя продължи спокойно с

тих глас:

- Или сигурно ти се криеш от него?

И, като че ли без да мисли за това какво говори, тя добави:

- Ще дойде и утре, веднага след вечеря.

Хората се разотиваха необичайно бързо, което беше странно след такова вълнение и блъсканица. Бяха останали още само кафеджиите, сладкарите и сиропчиите, които събираха стоката и такъмите си в сандъците, служещи им допреди малко за тезгяси. Залети с вода или изоставени, огньовете гаснеха. От тъмното се чуваха подвикванията и пъшкането на пияните. И всичко това се отдалечаваше. Само някои от пияните, които нямаха никакви близки, лежаха в канавката или до стобора като заклани.

В попската къща още дълго се движеха факли и свещи и си шепнеха жените, заети с попадията или когато разнасяха кафе и ракия на мъжете, седнали в стаята на попа. Попът се беше успокоил и разговаряше с гостите, но така неестествено и необичайно, сякаш че говори след погребение. Най-накрая и последните близки, след като се бяха видели, се вдигнаха и се сбогуваха с попа, който се мъчеше да бъде колкото се може по-хладнокръвен и спокоен при сбогуването. Само при попадията останаха за през нощта, две жени.

Щом къщата опустя така, попят остана още известно време в стаята си, а след това стана и се премести в онази, голямата стая, която гледа към църковния двор и към къщата на Тасич. Попадията и жените изтръпнаха, когато чуха стъпките. Но от стаята не достигаше повече никакъв шум. Помислиха си, че е отишъл да подремне малко в голямата стая, която е по-прохладна и по-проветрена от неговата.

В голямата стая попят запали вощеницата, заключи вратата и седна до свещта, която му осветяваше гърдите, брадата и широкото сиво лице с очи като мрачни дупки.

Навън лаеха кучета. Църковният двор беше съвсем тъмен; само от другата страна на потока, у Тасичеви, горяха и се движеха някакви светлини. С ръце в скута седеше върху някаква ракла, сякаш бди над мъртвец.

Гневът му се охлаждаше и мислите му се подреждаха, но болката, растеше. Не можеше да се задържи на този момент и търсеше опора в миналото, във времето преди това. – Скоро ще се навършат трийсет и една години, откакто е свещеник в Добрун. Живее край църквата и с народа и много зло беше видял и запомнил, но такова нещо не е могъл и да очаква – от своята кръв и на своя праг да доживее такова нещастие, дошло невидимо и неочаквано, разкъсало родителските сърца и изплюло се в лицата им, без да може с нещо да се спре или да се прогони; нито с борба, нито със самата смърт.

В абсолютната празнота, която беше в него, се стовари изведнъж ново и болезнено чувство за безкрайно съжаление. Стана му жал за човешкия род, за въздуха, който диша, за хляба, който трябва да яде. Стана му жал особено за онова нещастно, голямо и лудо дете Якша и за чудото и срама, в който беше изпаднал. И, седнал така на раклата, свит като сираче, с лице в дланите, заплака за първи път в живота, на глас, без да може да се спре. Безсилен и обезоръжен пред такова зло, позор и неправда, с напразни усилия да се овладее и спре плача. Тези сълзи сякаш съживиха и разлюляха всички в него. Още по-силно и конвулсивно се сви, до самия под, но в себе си се стресна и стана неочаквано; и с цялата си душа и мисъл прокле жената неверница, страшно творение без срам и разум.